

מאחורי הסורגים

אחרי חקירה יסודית של בעלות־הברית, העסיק הדבר את הבת בלי סוף. איך זה קרה? מרע זה קרה? איך אדם אינטליגנטי ונאור כמו אבא יכול היה להיות נאצי? מה קרה לעם האוסטרי ולכל דור ההורים?

באחד הימים ביקשתי להכיר לי את אביה, והיא אירגנה שיחה (לפני כמה שבועות סיפרתי על כך במדור זה, מבלי לזהות את האישי). השיחה היתה מרתקת, ולמדתי ממנה הרבה על עולמו הנפשי של הנוער האוסטרי בשנות ה־30, שהוקסע על־ידי אדולף היטלר.

קארל כהנא, המיליונר האוסטרי־יהודי, שיש לו הרבה עניינים בישראל, שלח את ברברה לישראל, שבה כבר התחילה להכות שורשים. היא חיתה ומְיָמָה בקיבוץ גרופית בערבה, ואחרי־כך פעלה כאן בשביל מכוון כהנא. בילינו לא־פעם במועדוני־הלילה בתל־אביב, ועברנו כל מיני הרפתקות משונות. כי אצל ברברה, רק הבלתי־צפוי היה צפוי.

כהנא הוא יריד אישי קרוב של ברנוו קרייסקי. ברברה הכירה את קרייסקי כאשר ריאיינה אותו, ההתנגדות הלוהטת שלה לנאציזם ולפאשיזם הביאה אותה כמעט אוטומטית לשורות המפלגה הסוציאליסטית האוסטרית, שקרייסקי עמד בראשה. ואילו קרייסקי אהב תמיד לגלות כישרונות צעירים ומעניינים. הקשר בין הצעירה הקאתולית, בת קצין הס"ס, ובין ישראל, משר אותו במיוחד, כי לקרייסקי היה תמיד יחס עמוק מאוד לארץ זו. כאחד הימים נדרמתי לשמוע כי ברברה נישאה. בעלה היה דיפלומט צעיר בשגרירות האוסטרית בישראל. הוא אדם סימפאטי מאוד, קורקטי מאוד, דיפלומטי מאוד, מרובע מאוד. ברברה גרה עימו בהרצליה, כאשת־דיפלומט קורקטית ומרובעת. אחרי־כך הועבר האישי למיזרח הרחוק, וגם שם היתה ברברה אשת־דיפלומט קורקטית ומרובעת. היא השתעממה עד מוות, ובאחד הימים קמה והתגרשה.

קרייסקי, שרצה להחזיק בישראל אדם שישימש לו כעין וכאוזן, שלח את ברברה הנה כנספתח לעיתונות ולתרבות. הבית שלה הפך סלון פוליטי, גדול־המדנה היו באי־יבתה, והיא היתה מעורבת בכל דבר. זה לא מצא חן וכהנא קצינים בכירים קיבלו הוראה לנתק כל מגע עימה. לא היה אף דיפלומט אחד אחר בישראל שהיה כל־כך מעורב בחיי־ישראל כמו הצעירה האוסטרית היפה.

תפקידה לא היה קל. לנהל יחסי־הציבור של קרייסקי בישראל היתה כמעט משימה בלתי־אפשרית. הישראלים שנאו את קרייסקי, מפני שהוא יהודי ואינו עבד נרצע של ישראל. קרייסקי, מצידו, לא כלם את פיו והשמיע מדי פעם הערות חריפות על מנהם בגין, ראשי מפלגת־העבודה וממשלת־ישראל. בכל פעם כשהצליחה ברברה לשפוך שמן על הגלים הסוערים והרוחות נרגעו הפליט קרייסקי הערה גלוויית־לב חדשה, וכל הסערה פרצה מחדש.

אבל ברברה ידעה שלקרייסקי יש יחס של אהבה נכונת לישראל, והיא עשתה כמיטב יכולתה כדי ליישר את ההדורים. לכן השתדלה לשלוח לווינה אנשים מישראל, שיכלו להשפיע, לדעתה, על הכנס. נזמה לי שהייתי הראשון שנסע. ריאיינתי את קרייסקי, וכך התיידדנו. ידידות זו, הנמשכת על פני שנים, הגיבה כמה פירות מעניינים. כך, כאשר נוכחתי לדעת שהוא מתחיל להתעניין בכעיה הפלסטינית, הפגשתי אותו עם עיצאם סרטאוו, וכך נוצרה ידידות משולשת שהיו לה תוצאות רבות — החל בביקור יאסר ערפאת בווינה וכלה בשיחרור השבויים הישראליים שהיו ביד פתח־הוסורים.

עוד מוקדם לספר על חלקה של ברברה בעניינים רבים, חיוביים וחשובים. היא לא היתה רק המארחת הנחמדה מרחוב דוכנו בתל־אביב. היתה לה יד בהרכבה פעולות רציניות. הקשר הישיר שלה עם קרייסקי — מוכירתו הפרטית היעילה להפליא, מרגיט שמידט, היתה ידידתה הקרובה — היה חשוב מאוד.

במציאות יום הבחירות, שבו חגג קרייסקי את ניצחונו הגדול ביותר, הכירה ברברה את סרטאוו, שהיה אז בווינה. הוא הקסים אותה. "דיברנו כל הערב עליך", סיפרה לי. אחרי־כך ביליתי ערב עם ברברה בדיבורים על סרטאוו. אחרי־כך ביליתי ערב עם סרטאוו בדיבורים על ברברה. החלטנו להיפגש שלוש־שננו — אך פגישה זו לא יצאה מעולם לפועל. סרטאוו נרצח לפני שיכלה להתמשש.

אחרי התפטרותו של קרייסקי החליט יורשו האמיתי, שריהוץ ארווין לאנץ, לקחת את ברברה אליו לווינה, כדוברת האישית שלו. החורש היא

טאוסר

אמורה לסים את תפקידה בישראל, אחרי שצברה כאן ותק רב יותר מאשר כל דיפלומט אחר. ובכלל זה גם השגריר האמריקאי, סס לואיס. אך לפני שהסתיימו כל חגיגות־הפרדה באה בשורה: ראשי־ממשלה הישראלי, המרחיק את כל ידיו קרייסקי מן השלטון, פיטר גם את לאנץ. התפקיד הבא של ברברה בשורות הריפ"ל לומטי האוסטרי אינו ידוע עדיין.

ההרצה חסרת־הביקורת של ברברה לישראל נמוגה מזמן. במקומה באה גישה יותר ביקורתית ויותר מאוזנת. נזמה לי שהיא עוזבת את ישראל כשכליבה דאגה עמוקה מאוד.

הצעירה, שהגיעה אל אבות־ישראל ואהבת־הישראלים מפני שהעבר הנאצי של ארצה העיק עליה, עוזבת כאשר מאיר כהנא חוגג כאן את ניצחונו הראשון.

למישטרה, ומרכזנית עיפה עונה לכל המתלוננים, עוד לפני שאלה מספיקים לסיים מישפט: "אנחנו יודעים, אין מה לעשות, מטפלים בזה..." וכך בא ההומור של הקדוש־ברוך־הוא על סיפוקו. לפני שבוע זה קרה שוב. בשעה 23.30 פילח קול האזעקה את האוויר, השכנים קפצו בבהלה אל החלונות הפתוחים. המשיח לא בא. גם לא המישטרה. ובדואר לא הרבנים והגבאים של בתי־הכנסת, הגרים אי־שם בין סביון ולוד.

אחרי כמה עשרות צילצולי־טלפון, הגיעה ניידת. היא עמדה באמצע הרחוב, כשאורותיה דולקים. ירד ממנה בחור צעיר בחולצה כחולה, שנשען על מעקה נוח ועישן. הוא היה שקוע במחשבות על תורת מרטין בובר או מכבי תל־אביב.

איש קשיש, מדיירי השכונה, ירד אליו ושאל את הבלש הצעיר

מה קורה. הבלש אמר: "מה אתה עושה פה?" וכעבור רגע: "סתלק מכאן!" הוא לא הוסיף, "לא מאניאק!" כי הוא היה שוטר אריב.

אחד השכנים המיואשים מצא, לבסוף, את שמו של רב בית־הכנסת בשלט קטן בשער בית־הכנסת. השכן טילפן לרב הביתה. הרב השיב, כי למעשה אין זה עניינו. השכן החליט לצלצל לסגן ראש־העירייה, איש המפ"ל חיים בסוק. זה הכטיח לסדר את העניין בבוקר. השכן הסכים שהוא רוצה לישון כלילה. בסוק צעק, בתשובה, כי גם הוא רוצה לישון כלילה וטרק את הטלפון.

בשעה 01.45 הגיע השמש של בית הכנסת במכונית קטנה מלוד. הוא ניגש אל השוטר האריב, והשניים ניגשו בצעדים מרורים ובלתי־נפחיים אל דלת בית־הכנסת. הם נכנסו פנימה, הרליקו וכיבו אורות במשך שעה ארוכה. ולא ידעו איך לטפל במנגנון. לבסוף האזעקה נפסקה. כעבור דקה החלה שוב, ואחרי טיפולים שונים הופסקה. כשביעיות־רצון בולטת יצאו השניים ונסעו, איש־איש לדרכו.

נראה כי השמש לא שכח להפעיל את מנגנון־האזעקה המקולקל שוב. כי בשעה 04.00 בערך, בדיוק כשהוקנים שבין השכנים שקעו שוב בחלומות־פז, נשמעו פעמייה־משיח מחדש. הפעם לא טרחה המישטרה לטפל בעניין.

האזעקה נשמעה בלא הפסק עד שעה שמונה ומשהו. שנאמרו: לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ותורת־ישראל, שיש לה מה לומר על רצח, גניבה, ניאוף, אשת השכן ודברים טובים אחרים, לא ציוותה בשום מקום: "לא תרעש!"

נערה בשם ברברה

באחד הביקורים הראשונים שלי בווינה, בראשית שנות ה־60, נפגשתי עם הפנטומימאי סמי מולכו ועם אמרגנו, יורם הראל. הראל היה בחברת צעירה אוסטרית יפהפיה, כבת 18, מין מהדרה משופרת וצעירה יותר של רומי שניידר. "תכיר את ברברה טאוסר", הציג אותה בגרמנית. ובעברית הוסיף: "הנערה הזאת משוגעת על יהודים ועל ישראל".

אחרי זה נפגשתי עם ברברה הרבה פעמים. היא הראתה לי את וינה. עזרה לי לקנות כוסות של יין (אני משוגע לכוסות) וגם עוגת־סאחור וינאית, ששלחתי בדואר לרחל אשתי.

אני זוכר שפעם, כשנסענו הביתה בשעות הקטנות של הבוקר אחרי בילוי בכמה מועדוני־לילה, שמתי לב לכך שנהגיה־מונית שלנו הוא גבר קשיש, שנראה כחייל ותיק. הייתי שתוי אחרי הרבה כוסות של יין הווייגר (יין השתא) לכן, והחלטתי להעמידו במיבן. התחלתי לשיר שירי־זרמאכט. הנהג קפא במקומו כמו פסל, ובברברה רצתה לקפוץ מן המכונית הנוסעת.

ברברה היתה אז עיתונאית צוערת והתחילה לרכוש לעצמה שם כמיבצעים שלא היו מקובלים באוסטריה, אך שהיו דרוקא אופייניים לסיגנון העולמי הזה. למשל: היא הלכה לגור במינור של נזירות, כדי לרווח על חייה. שמתתי לתת לה כמה עצות.

אחרי שהתפרסמה, היתה אוסטרית קטנה עליה. היא עברה לגרמניה, עברה בעיתונים גרמניים חשובים והכירה את אליה־עיתונות של המדינה הצפופית, החל באכסל שפרינגר וכלה ברודולף אגשטיין. אך היא נמשכה לישראל.

לא היה קשה לעמוד על סיבת המשיכה המיוחדת הזאת. אביה היה קציין־ס"ס בכיר. אף שלא השתתף בפשיעי־מלחמה (וטוהר

זה מתחיל בחוקן. החוקן שהוא סמל הסאדיום של בית־הסוהר, וגם ביטוי להומורסכסאליזם הלא־נטי של סוהרים מסוימים. החוקן הוא מכשיר של אונס. בגללו הוצא להורג רוני ניצן, מנהל בית־המעצר ברמלה, שהיה החסיד הגדול של שיטה זו.

נגד החוקן מתמרר אורי. מנהיגם של האסירים הפליליים היהודיים (שור מזויין, פעם שניה), בן־השכונות. הוא מושלך לצינור, אחרי שהוא סופג מכות־רצח.

שכנו לצינור הוא עיצאם, מנהיג האסירים "הביטחוניים" הערביים (פיגועים חבלניים, מאסר־עולם כפול).

בין שתי הקבוצות קיימים יחסים מורכבים מאוד. הערבים רואים את עצמם כפטריוטים של

בכרי

עמם. לוחמי־שיחרור, אך בעיני היהודים הם רוצחים שפלים. היהודים הם, ברובם, בני שכונות העוני, והם לאומניים בנוסח מאיר כהנא: הערבים רוצים לרפוק אותנו, אנחנו צריכים לרפוק אותם. אולם שתי הקבוצות צריכות להיות איכשהו ביחד, בעולם שכולו אלימות, כאשר מנהיג הסוהרים, קצין־הביטחון האשכנזי, מסכסך ביניהם כדי לשלוט. השינאה בין שתי הקבוצות מפנה בהדרגה את מקומה לכבוד הדדי, ובסופו של דבר מתאחדות שתיהן במאבק משותף נגד הדיכוי של הסוהרים, ונגד קשר הדדי עמוק.

זה יכול היה להיות סרט פשוט. אבל מאחורי הסורגים הוא סרט גדול. לא רק הטוב שבסרטים הישראליים עד כה, אלא גם כרטיס־הכניסה של ישראל לעולם־הסרטים העולמי. הוא לא היה זקוק לפרס המבקרים של פסטיבלי־נציה כאישור לטיבו. ויש בו מסר אוניברסלי, הוצג בהרבה מעבר ליחסי יהודים־ערבים.

מי שיש לו מסר יכול להצטרף עליו בסר, בשיר, בספר או במחזה, כמו שהוא מצהיר עליו כנאום. אך האמן האמיתי הופך את המסר עצמו ליצירה־אמנות — וזה מה שעשה אורי ברבש בסרט מאחורי הסורגים. בעזרת התסריט של אחיו, בני ברבש, וערן פרייס.

לא הסתכלתי בסרט כמבקר. מן הרגע הראשון תפס אותי הסרט וזרק אותי אל תוך וירת המאורעות. כמה פעמים עלו הדמעות בעיניי. יש רגעים כאשר אתה ממש חש ברגש החונק את גרון הצופים — ואין הבדל בין הקהל בצפון תל־אביב והקהל בקריית־שמונה. עדי־ראיה אומרים לי שההתרגשות בקריית־שמונה היתה גדולה עוד יותר. ראש העירייה, פרסופר אוליא, איש־חרות יוצא־מארוקו, הודה אחרי ההצגה בהתרגשות ליצירה־הסרט. בשם כל העירייה, על פנת להם צוהר לעולם אחר, ושלה אותם הביתה כשכלים מחשבות חדשות על בעיית יהודים ערבים והחיים בצוותא.

זהו סרט חינוכי ממדרגה ראשונה. כמעט כל יהודי מיזרחי בישראל יודעה בלב שלם עם בניה־השכונות בסרט, עם שינאתם לערבים בראשית הסרט, ועם השינוי ההדרגתי שחל בהם. ארנון צדוק, המגלם בסרט את אורי, הוא גיבור מיזרחי מובהק, ואילו מוחמד בכרי תכול־העיניים, הערבי התמיך ויפה־התואר, מציג את דמות הערבי כאור שהוא חרש לרוב הצופים. שניהם מצויינים. אבל זהו הרבה יותר מאשר סרט טוב בעל מסר אנטי־גזעני, או סרט־מחאה נגד אי־האנושיות של בית־הסוהר הישראלי. זוהי קודם כל חוויה אנושית, ככל יצירה אמנותית אמיתית.

לעזוב את הדוב

מנוי וגמור עם ממשלת־האחדות לצאת מלבנון בהקדם האפשרי.

שיינה עומדת במיטבה ומבשלת את ארוחת־הצהריים. לבסוף היא צועקת לבעלה: "יענקלה, בוא לאכול!" "איני יכול", הוא צועק בחזרה מבחון. "תפסתי רובי" "אז עזוב את הדוב ובוא לאכול!" צועקת שיינה. "אני רוצה לעזוב אותך", צועק יענקלה, "אבל הוא לא עוזב אותי!"

ישראל בטח בה'

בצפון תל־אביב יש בית־כנסת מהודר בשם איחוד שיבת ציון. המסר המיוחד שלו מריר לא־פעם שינה מעיני הבריות.

בית־כנסת אמור לאצור בקירבו נכסים ורוחניים מפליגים. אך נראה שבית־כנסת זה מצויד גם בנכסים וחומרים יותר. על כל פנים, רבניו מצאו צורך להתקין בו מנגנון־אזעקה מודרני ומשוכלל. ולא סתם אזעקה, אלא מנגנון בעל עוצמת־הקול המירבית הקיימת בשוק.

יתכן מאוד שהקדוש־ברוך־הוא התרגו על צעד זה. העלול להתפרש כהבעת אי־אמון בו. אחרי הכל, אם ה' צנאות, עם כל מלאכיו, אינו יכול לשמור על בית־כנסת אחד המוקדש לתיפ־ארתו, איך יסמכו עליו הבריות בעניינים חשובים יותר?

מה עושה הקדוש־ברוך־הוא כשהוא רוגז? פשוט מאוד: הוא מפעיל את האזעקה.

וכך, כל כמה לילות, כאשר אלפי השכנים המאושרים של בית־הכנסת עוצמים את עיניהם ושוקעים בתרדמה עמוקה, נשמעות לפתע יבבות קורעות־לב כאילו פרץ יום־הדין. השכנים — רובם זקנים, כי זוהי שכונה ותיקה שכניה עברו מזמן לפרברים העשירים — קופצים ממיטותיהם בבהלה, שמא החלה המלחמה הבאה.

האזעקה ממשיכה ללא־הפסק כשעתיים־שלוש, הכל מטלפנים